

2.11.2023

לכבוד

מר משה ארבל
שר הפנים

מר אבי דיכטר
שר החקלאות

בדוא"ל

שלום רב,

הנדון: גיוס עובדים זרים לחקלאות בהליך חירומי – מלחמת חרבות ברזל

הרינו מתכבדים לפנות אליכם בהמשך להחלטת ממשלה, שלהבנתנו מפרסומים התקבלה השבוע וטרם פורסמה, ושעניינה גיוס חירום של 5,000 מהגרי עבודה בחקלאות לישראל, מכל מדינה שהיא ובכל דרך שהיא, במהלך 90 הימים הבאים – וזאת בידי גורמי תיווך שעד לחתימת ההסכם הביטורלי עם תאילנד לפני כעשור התעשרו מגביית דמי תיווך בלתי חוקיים.

מצבו של ענף החקלאות בישראל ידוע. מעבר לפגיעה הקשה והישירה שספג הענף ביום שבת השחור ה-7.10.2023 ובהמשך לכך גם מירי הרקטות שעודו ממשיך, הענף סובל ממחסור בעובדים: עובדים פלסטיניים אינם מורשים להיכנס לישראל, ורבים ממהגרי העבודה מתאילנד ביקשו לעזוב אותה, בעידוד ממשלת תאילנד נוכח העובדה שהמלחמה לא פסחה גם עליהם – עשרות עובדים נרצחו, נפצעו או נחטפו, וחלקם עודם נעדרים. אחרים נחשפו לזוועות או חוששים מירי הטילים, בפרט באזורים החקלאיים בדרום ובצפון שאין בהם אמצעי מיגון זמינים או אף אזעקות בשטחים הפתוחים. מטבע הדברים, עובדים אלו חוששים לשלומם במלחמה לא להם – וכמוהם גם אחרים בארצותיהם שחוששים להגיע לישראל.

אנו מודעים כמובן לצורך החירומי בעובדים שנוצר כעת בענף ואנו ערים למצוקת החקלאים, אולם סבורים שנסיבות אלו מעוררות בדיוק את השאלה, מי כן יהיו אותם עובדים שלא יחששו להגיע לישראל בעת הזו. ניתן להניח שאם בכל זאת יגיעו עובדים לישראל, בהליכי בזק וללא פיקוח כמפורט להלן, הרי שאלו יהיו הפגיעים שבפגיעים: אנשים עניים ונואשים עד כדי שאינם בקיאים בנסיבות השוררות בישראל, ו/או שיהיו מוכנים לשלם כל מחיר כדי להגיע לעבוד במדינה עשירה יותר.

דווקא משום כך, גיוס עובדים בעת הזו מחייב זהירות כפולה ומכופלת. לצערנו, לא זו בלבד שהחלטת הממשלה האמורה אינה מחזקת את ההגנות הנדרשות גם ברגיל על העובדים שיגוייסו; אלא שבה שנראה כמרוץ להביא לישראל כל זוג ידיים שרק אפשר, החליטה הממשלה לחרוג מהחלטות ממשלה קודמות, אשר במסגרתן הוחלט להביא עובדי חקלאות מתאילנד בלבד, ובאמצעות הסכם ביטורלי שמטרתו למנוע דמי תיווך בעבודה¹. מדיניות זו הביאה להישגים משמעותיים בהכחדת תופעה פסולה של גריפת הון שחור כתוצאה מגיוס עובדים זרים, תופעה שפגעה בעובדים עצמם; בענף ובנורמות ההעסקה בו; יצרה ביקושים כוזבים שפגעו בשוק העבודה; וגלגלה הון של כסף שחור אשר

1 כמה החלטות ממשלה עיגנו מדיניות זו, בתוכן החלטה 752 בדבר "העסקת עובדים זרים בחקלאות"; החלטת ממשלה 4024 בדבר "היתרים להעסקת עובדים זרים", החלטת ממשלה 2211 בדבר "הגדלת אפשרויות תעסוקה של ישראלים".

פגע בכלכלת ישראל?² חתימה על הסכמים אלה ותוצאותיהם הטובות, הביאו למחיקה של עתירה בת למעלה מעשור בבית המשפט העליון, בג"ץ 2405/06 קו לעובד נ' משרד החוץ, כאשר בית המשפט קבע כי המדינה פועלת להכחיד תופעה זו המגיעה לכדי עבדות מודרנית וסחר בבני אדם ומתחייבת להמשיך ולפעול כאמור (פסק הדין מיום 18.12.2017).

נעיר, כי דווקא בעת מלחמה פגיעתם של דמי התיווך האסורים, כמו גם הגיוס הבלתי מותאם בשיטת "כל המרבה במחיר", עלול לייצר פגיעות מיוחדות: אין להביא עובדים זרים לסכנה ביטחונית כשהם משועבדים לחובות, שכן הדבר עלול לחבל בחופש הבחירה שלהם באם חלילה תחרף הלחימה או תתרחב; אין לייצר ביקושים כוזבים הנובעים מכך שעובד בלתי מתאים מגיע כי הוא מוכן ויכול לשלם יותר, שכן הדבר לא יועיל לענף החקלאות המורכב מלכתחילה. יש לייצר מנגנונים להבטיח כי עובדים מתאימים המודעים למצב הקיים ולעבודה בחקלאות מגיעים, באופן שיתרום להשתלבותם המהירה כמו גם ישמור על זכויותיהם. יש לוודא בכל אמצעי כי אין ניצול לרעה של המצב כדי לחזור לשיטות פסולות שסופן לפגוע בזכויות העובדים בענף ובכלכלה הישראלית, ויש להתחייב בהחלטה כי לאחר המלחמה ישראל תישאר מחויבת לגיוס עובדים זרים אך ורק באמצעות הסכמים בילטרליים, על מנת שלא ייווצר סחף פרוץ לעבר גביית דמי תיווך ורווחים בלתי חוקיים.

נוכח כך, אנו סבורים שיש לתקן את החלטת הממשלה כך שייקבעו מגבלות כדלקמן:

1. לעמדתנו יש להגביל את הגיוס החירומי, לגיוסם של מי שכבר עבדו בעבר בחקלאות בישראל (באשרת עבודה או באשרת משתלם), וזאת בדומה להסדר שנקבע אך ימים ספורים לפני קבלת החלטת הממשלה שבנדון, ביחס לגיוס החירום בענף הבניין (החלטת ממשלה 1002 מיום 27.10.23); אין סיבה כי הסדר זה, שמשמר מידה של זהירות ועקרונות מסוימים, ייפרץ ביחס לענף החקלאות, בפרט בהינתן המוביליות הירודה בענף.

לטעמנו עובדים שכבר שהו בישראל בעבר יהיו פגיעים פחות לגביית דמי תיווך אסורים, ומודעים יותר לסוג העבודה, אופייה, תנאי העסקתם ואף למצב הביטחוני בישראל. בנסיבות אלה, החשש מפני אפשרויות הניצול לרעה של הרצון לעבודה במדינות הדרום הגלובלי, יוכל להתאזן ולו במעט. נוסיף כי דרישה זו תואמת גם את צרכי החקלאים המשוועים לידיים מקצועיות וחוסכת מהם זמן של לימוד והכשרת העובדים.

2. זאת ועוד: הלשכות הפרטיות בחקלאות פועלות מזה שנים מול ה-TIC וממשלת תאילנד ותאילנד בלבד. אין להן למיטב ידיעתנו קשרים במדינות אחרות; אין להן ניסיון בגיוס עובדים מהן; ואין להן מתורגמנים לשפות שאינן תאית, כך שלא ברור כיצד יוכלו לתקשר עם העובדים (הן בטרם הגעתם במהלך הליך הגיוס, והן בהמשך בעודם בישראל ולדאוג לצרכיהם וזכויותיהם, ולדוגמא – מה יעשו העובדים ככל שיבקשו להחליף לשכה בהמשך ללשכה שאין לה תרגום לשפה כאמור?). כמו כן, חלקן פועלות מול משקים בפריסה ארצית, כך שהעובדים

2 ר' בין היתר על התופעה ועל השלכותיה: רבקה רייכמן ונונה קושנירוביץ גיוס עובדים זרים בענפי החקלאות והבנייה בישראל: השפעת הסכמים בילטרליים (2012); עידית לבוביץ' והבית פרידמן כסף שחור, עבודה שחורה: גביית דמי תיווך ממהגרי עבודה בסיעוד בישראל קו לעובד (2013).

שיובאו באמצעותן יושרו אצל חקלאים שגם להם ספק רב אם יש את היכולת לתקשר עם כלל העובדים שיגיעו מכל מדינה שהיא.

3. בהקשר זה נוסף שגיוס עובדים ממדינות שאינן תאילנד נעשה בענף החקלאות, אמנם לכאורה לצרכי "לימוד", אולם בידי מרכזי המשתלמים בחקלאות שמופעלים ברובם בידי תאגידים עירוניים הפועלים תחת מועצות אזוריות. **אנו סבורים שיש טעם במתן אפשרות לאותם תאגידים שמפעילים ממלא מרכזי משתלמים, לגייס עובדים מקרב משתלמים לשעבר** – שכן אלו מחזיקים בידע ובקשרים המאפשרים להם לגייס משתלמים לשעבר לעבודה בחקלאות והם גופים מבוקרים ומפוקחים אשר פועלים בהתאם לעקרונות המגזר הציבורי ומינהל תקין. נוסף עוד, כי ניסיון העבר מלמד שהחשש לגביית סכומי עתק באופן לא חוקי במסגרת הגיוס, כפי שקיים היום בענף הסיעוד (בו אין הסכם בילטרלי) ושהיה קיים בענף החקלאות עד לחתימת ההסכם הבילטרלי, מופחת יותר כאשר מדובר בגיוס באמצעות תאגידים אלו.

עוד בהמשך להצעתנו ביחס לגיוס משתלמי העבר בידי התאגידים העירוניים, אנו סבורים שיש **לסבסד את עלות הגיוס והתפעול** ועל המדינה לשאת באחריות הכלכלית לגיוס משתלמי-העבר כעובדים, על מנת שהעלות לא תגולגל לחקלאים, לעובדים או למועצות האזוריות; תוך גביית איסור מפורש לגביית דמי תיווך בגינם.

4. כמו כן, יש לקבוע במפורש **תוספת תקנים משמעותית לצרכי אכיפה ופיקוח**, הן בנושא גביית דמי תיווך אסורים, הן ביחס לתנאי עבודתם של העובדים במשקים בענף שגם כך סובל מתת-אכיפה. יש לתגבר תקנים הן ברשות האוכלוסין וההגירה והן במשרד העבודה על אגפיו השונים. עוד יש **לגבות ערבויות משמעותיות מהגורמים המגייסים להבטחת אי גביית דמי תיווך בלתי חוקיים**.

5. בנוסף, אנו סבורים כי יש להבהיר בהחלטה, שכלל הדינים והזכויות המגיעות למהגרי העבודה בענף; חובות הלשכות הפרטיות כלפיהם; וחובה העבודה הסטנדרטי בענף – חלים כולם גם על העובדים שיגיעו בהליך החירומי.

6. לבסוף, יש ללוות את המהלך בצעדים **לשילוב זמני ומסובסד של ישראלים בענף** – המחסור שהתגלע בתקופה זו מחדד את הצורך להישען על עובדים ישראלים לעתות חירום על מנת שלא לייצר צעדים בהולים שיסיגו לאחור את שוק העבודה הענפי. נעיר, כי לפי פרסום מהיום, 764 אלף עובדים ישראלים מושבתים מעבודה כרגע. אחת ההצעות שהונחו על השולחן בידי השר ש' קרעי, היא להעלות את שיעור דמי האבטלה לעובדים ישראלים שיתנדבו בתקופת הלחימה בענף החקלאות, ל-100%. אנו תומכים בהצעה זו, וסבורים כי היא תקטין את מצוקת העובדים בענף. כך או אחרת, אין להסתפק בהחלטה על גיוס לא מפוקח של עובדים זרים אף ללא הסכם בילטרלי כדי למלא את צרכי הענף: יש לשלב בהצעה הצעות כלכליות ואופרטיביות שיאפשרו הסטה של חלק מכוח העבודה הקיים שאינו עובד, לטובת השתלבות זמנית בענף החקלאות. כך יקטן הביקוש ועמו ההכרח להכניס כיום מספר גבוה מאוד של עובדים זרים בלא כל פיקוח על גיוסם, וממדינות מגוונות אשר הניסיון בעבודה עמן מצומצם. ככל שייבנה מודל כלשהו להסטה מסובסדת וזמנית של כוח עבודה, ניתן יהיה לעשות בו שימוש בזמנים ובהקשרים נוספים

ולמנוע הידרשות חוזרת למצבי חירום המצדיקים לכאורה נסיגה מהחלטות ממשלה
ומהתחייבויות במסגרת התדיינויות בבג"ץ.

7. נודה על קבלת התייחסותכם.

בכבוד רב,

אלעד כהנא, עו"ד
קו לעובד

מיכל תגיר, עו"ד

הקליניקה לזכויות עובדים באוני' ת"א

העתק:

מר אייל סיסו, מנכ"ל רשות האוכלוסין וההגירה
עו"ד עינבל משש, ראש מינהל עובדים זרים, רשות האוכלוסין וההגירה
גבי מיטל כהן-שבתאי, מנהלת אגף חקלאות, רשות האוכלוסין וההגירה
עו"ד שושנה שטראוס, לשכה משפטית, רשות האוכלוסין וההגירה
עו"ד שירי לב רן, הממונה על זכויות עובדים זרים, משרד העבודה
עו"ד דינה דומיניץ, מתאמת המאבק בסחר בבני אדם, משרד המשפטים
גבי תמר ירדן, מינהלת המשתלמים בחקלאות, משרד החוץ
מר רוס בר אב, רפרנט תעסוקה, משרד האוצר
חה"כ אליהו רביבו, יו"ר הוועדה לעובדים זרים, כנסת ישראל